

Коношевський Л. Л. Інформаційна культура дітей старшого дошкільного віку / Л. Л. Коношевський, Ю. В. Стецька // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Вип. 49 / редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2017. – С. 35-38.

УДК [001.102 : 008] – 053.4

*Л.Л. Коношевський, Ю.В. Стецька,
Вінниця, Україна
L. Konoshevskiy, Yu. Stetska,
Vinnytsia, Ukraine e-mail:
kll54@i.ua*

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація.** У статті описано основи формування інформаційної культури дітей старшого дошкільного віку. В структурі інформаційної культури дітей старшого дошкільного віку виділяється мотиваційно-особистісна складова, що створює емоційно-позитивний і особистісно-значущий інтерес до різних джерел інформації. Інформаційну культуру дітей старшого дошкільного віку варто розглядати як цілеспрямований процес взаємодії дорослих і дітей, що носить особистісно орієнтований характер, спрямований на досягнення особистісно-значущих результатів в інформаційній діяльності.*

***Ключові слова:** інформація, культура, інформаційна культура, інформаційна культура дітей старшого дошкільного віку, пізнавальна активність, комунікативна активність, креативність, рефлексія.*

INFORMATIONAL CULTURE OF CHILDREN OF THE SENIOR PRESCHOOL AGE

***Annotation.** The article deals the foundations of formation of informational culture of children of the senior preschool age. In the structure of informational culture of children of the senior preschool age a motivational-personal component is allocated, which creates an emotional and positive and personally significant interest to various sources of information. Information culture of the children of the senior preschool age should be considered as the purposeful process of interaction of adults and children, which is personally oriented character, aimed at achieving personally significant results in information activities.*

***Key words:** information, culture, information culture, informational culture of children of the senior preschool age, cognitive activity, communicative activity, creativity, reflection.*

Постановка проблеми. Формування молодого покоління відбувається нині в умовах інформаційного світу, що швидко змінюється. Відповідно,

зростає інтерес до обґрунтування ролі та значення інформації як основного продукту і ресурсу культури сучасного суспільства. Необхідно визнати, що самими уразливими до дії потужного потоку різноманітної інформації стають саме діти дошкільного віку, що іноді негативно позначається на їхньому розвитку і здоров'ї. В зв'язку з цим стає важливим вивчення процесу формування основ інформаційної культури (ІК) дитини, починаючи зі старшого дошкільного віку.

Формувати ІК треба поступово, тому вже з дитячого садка необхідно приділяти увагу пропедевтиці ІК, формуванню інформаційного світогляду. Дбати, щоб знання діти тепер та в майбутньому використовували на добрі справи: дбали про безпеку людей та їх фізичний і психологічний комфорт, безпеку навколишнього, екологію, прогнозували довгострокові наслідки своїх дій тощо. Для цього вже нині, у дитячих садках, ми маємо не тільки надавати дітям необхідні знання, навчати дітей технологіям їх одержання, а й виховувати дітей доброзичливими, чуйними, привітними, розповідати про довілля й обережне, гуманне ставлення до нього [15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування ІК дитини в окремих аспектах присвячені доробки: С. Цимбаленко, А. Щегловою, А. Журіна, Е. Якушини; питання формування ІК на різних ступенях освіти досліджували Г. Воробйов, Г. Луканкін, С. Михайлідін, В. Мілітарев, Т. Сергеева, І. Суханов.

Мета статті – дослідження основ формування ІК дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Цілком очевидно, що нині трансформація дошкільної освіти так чи інакше буде пов'язана з усе більш широким використанням засобів ІКТ для розвитку пізнавальних здібностей старших дошкільників, поширення світогляду. Опанування комп'ютерної грамотності на елементарному рівні – запорука успішної реалізації особистості дошкільника, тому що в галузі освіти найбільш потужно виявляє себе тенденція щодо поступової адаптації змісту інформатики за спадною лінією – від закладу вищої освіти до школи, від старших класів до початкової школи й далі до дитячого садка [6].

Поняття «Інформаційна культура» базується на двох фундаментальних складових: «інформація» і «культура». Цей термін є інтегральним поняттям, що включає в свій конструкт ці два елементи рівнозначно, тобто наділяє їх рівним смисловим призначенням.

Інформація (від лат. information – пояснення, викладення) – одне із загальних понять науки; в широкому розумінні – нові відомості про навколишній світ, одержувані в результаті взаємодії з ним. Останнім часом широко використовується в усіх галузях науки, зокрема філософії, психології, педагогіці, соціології, лінгвістиці. В педагогіці і психології – зміст будь-якого повідомлення, відомості про щось, які розглядають в аспекті передавання їх у часі й просторі. Щоб акцентувати увагу на суттєвому змісті інформації, часто використовують термін «семантична інформація» – тобто інформація, що має певний сенс, який можна зрозуміти й інтерпретувати за допомогою природної мови в процесі людського спілкування [13, с. 474-475].

Використання ІКТ, зокрема, можливостей Інтернет, істотно підвищує якість навчання, оскільки забезпечує: впровадження нових форм представлення інформації. Безпосередня, «жива», або записана заздалегідь мультимедійна інформація, що включає не лише текст, а й графічні зображення, анімацію, звук і відео-фрагменти, передається за допомогою мережі Інтернет або інших телекомунікаційних засобів, записується на компакт-диски; розширення можливості бібліотеки закладу вищої освіти. Зростає обсяг і досяжність інтелектуальних ресурсів [8, с. 208].

Звичайно, найефективніший вплив на людину здійснює та інформація, що діє на кілька органів чуття, і запам'ятовується вона тим ліпше й міцніше, чим більше каналів сприйняття було активовано. Звідси й та роль, яку ми відводимо мультимедійним засобам навчання, що виникли з появою потужних багатофункціональних комп'ютерів, якісних навчальних програм, розвинутих комп'ютерних інформаційних систем [7, с. 40-41]. Ще Я. Коменський у своїй праці «Велика дидактика» писав: «... Усе, що лише можна, дати для сприйняття чуттям, а саме: видиме – для сприйняття зором, чутне – слухом, запахи – нюхом, доступне дотикові – через дотик. Якщо будь-які предмети відразу можна сприйняти кількома чуттями, нехай вони сприймаються кількома чуттями...» [11, с. 384].

Як було вже відзначено, у зв'язку з інтенсивним розвитком ІКТ актуальною стає не просто інформація, що до цього зберігалася в текстовому або числовому вигляді, а інформація, що містить у собі звук, графіку, відеозображення. Тобто мова йде про інформацію, що одержала назву мультимедійної. Особливий вплив на ці процеси зробили мережні технології, зокрема широке розповсюдження Інтернет. Це дозволило зв'язати територіально розподілені джерела інформації такого роду [16, с. 62].

Інформація об'єктивно відображає знання, факти, закони природи та суспільного розвитку; відповідає завданням і змісту певної діяльності людини, допомагає її виконанню; відповідає рівню знань її споживача [19, с. 112], а отже, є важливою складовою життєдіяльності людства.

Термін «культура» запозичений із латинської мови і в прямому значенні визначається як «обробіток землі, догляд», тобто зміна, безпосередньо створена людьми, на відміну від того, що утворилося природним шляхом. У переносному значенні термін «культура», як відомо, означає показник рівня обізнаності та вихованості людини.

У зв'язку з тим, що кожна гуманітарна наука намагається дати своє тлумачення терміну «культура», є безліч визначень, які класифікуються на основі приналежності до тієї або іншої наукової дисципліни.

З позиції культурологічного підходу, культура – це змістовне наповнення спільного життя людей. У визначенні, запропонованому С. Каракозовим, культура розуміється як «творчість особистості, спрямована як на творення нового в культурі, так і на привласнення культурних цінностей у становленні індивідуальної культури» [9].

У контексті педагогічного аспекту культура розглядається як міра розвитку особистості, що характеризується мірою освоєння накопиченого людством досвіду і здатністю до його збагачення. Саме рівень культури

людини дає можливість індивідуумові виразити свою людську індивідуальність.

Отже, наявність таких двох рівнозначних елементів, як інформація і культура, взаємозумовлюють одна іншу: культурні процеси реалізуються через інформаційні та навпаки.

Професор А. Коломієць вважає ІК складовою професійної і наголошує, що інформаційна грамотність і компетентність мають сприяти розвиткові загальної культури особистості. За визначенням науковця, ІК особистості – це «сукупність інформаційного світогляду, системи ціннісних орієнтацій, знань, умінь і навичок, що забезпечують цілеспрямовану й результативну самостійну діяльність з метою задоволення власних і професійних потреб в інформаційних продуктах» [10, с. 131].

Інший погляд на ІК представлений у філософсько-світоглядному підході, що відображений у працях таких науковців, як А. Урсул [17], Ю. Шрейдер [20]. Із точки зору цих науковців, ІК особистості – це спосіб інформаційної поведінки, що відображає інформаційний світогляд суб'єкта. Він знаходить свій прояв, по-перше, в уміннях і навичках здійснення інформаційних операцій і операцій із соціальною інформацією; по-друге, в здатності до саморегуляції і самоаналізу власного інформаційного поля й інформаційної поведінки; по-третє, в розумінні всеосяжних законів інформаційного розвитку з метою побудови комфортних і ефективних взаємовідносин з інформаційним довкіллям.

У ракурсі культурологічного аспекту ІК розуміється як спосіб життєдіяльності людини в інформаційному суспільстві, як складова процесу формування культури людства [14].

Очевидно, що дошкільний вік становить особливу важливість для формування ІК особистості, оскільки саме у цей період відбувається активізація розвитку пізнавальних здібностей, в розумових процесах з'являється тенденція до узагальнення, встановлення зв'язків, закладаються навички роботи з інформацією. В процесі цього допитливість, жадоба до знань і готовність до пізнання – все це є різними способами пізнавальної діяльності дошкільника, в основі якої лежить пізнавальний інтерес його особистості, що стимулює творчо-пошукову активність дитини [2]. Тому першим елементом у структурі ІК дошкільнят ми виділяємо мотиваційно-особистісну складову, що полягає в створенні емоційно-позитивного й особистісно-значущого інтересу до різних джерел і засобів інформації, заснованого на пізнавальних потребах, що спонукають дошкільника на значущу діяльність [1]. Цінність пізнавального інтересу у формуванні основ ІК дошкільнят полягає в тому, що під впливом інтересу до джерел, об'єктів інформації активізуються психічні процеси особистості дитини, настає деяке інтелектуальне задоволення, котре сприяє підйому на емоційному рівні, що, безумовно, є важливим мотивом активності дошкільника, його пізнавальної діяльності [5].

Отже, пізнавальна активність виражається в певному інтересі дошкільнят до придбання нових знань, умінь і навичок, реалізації внутрішньої цілеспрямованості і постійної потреби в здобутті потрібної інформації, у використанні різних способів дії, що призводять до наповнення новим змістом і поглиблення знань, розширення світогляду. В цьому процесі емоції,

виконуючи регулюючу функцію, роблять істотний вплив на перебіг пізнавальної діяльності дошкільника, оскільки вони не лише супроводжують цю діяльність, а й сприяють появі в дитини відповідних інтересів, мотивів і потреб, що готує дитину до включення в інформаційно-комунікативну діяльність [3].

Іншим елементом в конструкті «інформаційна культура» дітей старшого дошкільного віку є система первинних знань, умінь і навичок, направлених на роботу з традиційними й інноваційними інформаційними технологіями і засобами інформації.

Важливим елементом структури ІК дітей старшого дошкільного віку варто вважати комунікативну активність дошкільника.

Комунікативність – це процес взаємодії між людьми, у процесі якої виникають, проявляються і формуються міжособистісні стосунки, передусім, обмін інформацією, думками, почуттями, переживаннями тощо. Термін «активність» означає енергійну, посилену діяльність, діяльнісне спілкування в будь-чому, ініціативність [4]. Звідси випливає, що комунікативна активність дошкільника проявляється в ініційованих ним соціальних контактах з іншими людьми – ровесниками і дорослими на усіх етапах роботи з інформацією.

Нині комунікативний розвиток дошкільника викликає тривогу. Ні для кого не секрет, що телевізор і комп'ютер, гаджети стали замінювати і дітям, і дорослим спілкування й ігрову діяльність, хоча давно доведено, що лише живе людське спілкування збагачує життя дітей.

Дослідження в сфері психології показують, що спілкування дітей з дорослими є пріоритетною умовою формування всіх психічних властивостей і здібностей дітей дошкільного віку: мови, мислення, почуттів, емоцій, самоорієнтації, уявлення [18]. В процесі цього, безумовно, правильне, ефективне спілкування дітей із дорослими є фундаментом своєчасного розвитку мови. Проте, зазвичай, не менш важливим треба визнати спілкування дитини із собі подібними. Саме у дошкільному віці посилюється необхідність навчання нормам спілкування не лише з дорослими, а й із своїми однолітками.

Черговим елементом ІК дошкільника є рефлексія. Оволодіння елементами рефлексії як механізмами пізнавальної та комунікативної діяльності на етапі дошкільного віку означає перегляд пріоритетних освітніх завдань. Одним із таких елементів, як засвідчують наші дослідження, є уміння ефективного здобування інформації та рефлексії стосовно неї. Щонайперша умова розвитку рефлексивності – це внутрішня свідомість, внутрішня активність. Саме внутрішня активність забезпечує соціальну і пізнавальну самостійність, ініціативність. Рефлексія допомагає дошкільникові сформулювати одержані знання, визначити мету подальшої роботи, скоригувати свій освітній шлях. Якщо зовнішнього досвіду дитина набуває за рахунок органів чуття, то джерелом її найбагатшого внутрішнього досвіду виступає рефлексія, завдяки якій вона здатна до розвитку, перетворення себе та світу. В дошкільному віці елементи інформаційної рефлексії виражаються в умінні гнучко реагувати на інформаційні зміни та в умінні роздумувати, осмислювати умови і результати пізнавальної діяльності.

Найважливішою умовою у формуванні рефлексії дошкільника виступає критичне відношення до інформації, яке розпочинається з придбання

відомостей і завершується вже ухваленням обдуманого рішення, утворенням власного відношення. До критичного відношення можна віднести вміння формувати питання, вибудовувати аргументи захисту своєї думки і підводити підсумки [12]. Це здатність не лише інтерпретувати й аналізувати інформацію, а й уміння аргументовано довести свою позицію, об'єктивно оцінити факти, зробити висновки з одержаної інформації і лише після цього сформулювати своє відношення до неї.

Не менш значущим у структурі ІК дітей старшого дошкільного віку є такий елемент як креативність. Дошкільний вік часто називають «золотим періодом творчості». Дитяча безпосередність і підвищена емоційність, наївність і допитливість, постійні «відкриття» себе і навколишнього світу – всі ці особливості дошкільнят зумовлюють і сприяють пробудженню і розвитку паростків творчості [4]. Креативність як смислотворна здатність дитини веде до вироблення у дошкільнят інформаційної потреби шукати, відбирати, оцінювати й інтерпретувати нескладну інформацію і представляти її у вигляді нового інформаційного продукту.

Істотним елементом структури ІК варто визнати діяльнісну складову, яка відображає організаційнотехнологічний аспект ІК, що містить механізми й інструментарії, що допомагають дітям дошкільного віку на базі освоєних інформаційних процедур, технологій і засобів створювати дитячий інформаційний продукт, проявляти готовність до самостійної та творчої роботи з інформаційними джерелами.

Висновки. Отже, ІК дітей старшого дошкільного віку варто розуміти, передусім, як частину загальної культури, як один з найважливіших аспектів культурної діяльності в цілому. Вона має риси, загальні для культури людини в широкому розумінні цього слова, і нерозривний зв'язок із соціальною природою людини. ІК дітей старшого дошкільного віку варто розглядати як *цілеспрямовану взаємодію дорослих і дітей, що носить особистісно орієнтований характер, спрямований на досягнення особистісно-значущих результатів в інформаційній діяльності.*

Список використаних джерел:

1. Ананьев Б. Г. Познавательные потребности и интересы / Б. Г. Ананьев // Ученые записки ЛГУ. Психология. – 1959. – Вып. 16. – № 265. – С. 41-60.
2. Баранова Э. А. Введение в детскую психологию: Курс лекций. Учеб. пособие / Сост. Э. А. Баранова. – СПб. : Речь, 2006. – 176 с.
3. Божович Л. И. Проблемы развития мотивационной сферы ребенка / Л. И. Божович // Изучение мотивации поведения детей и подростков / Под ред. Л. И. Божович, Л. В. Благоннадежиной. – М. : Педагогика, 1972. – С. 7-44.
4. Васюра С. А. Психология коммуникативной активности человека / С. А. Васюра. – Ижевск : издательский дом «Удмуртский университет», 2006. – 299 с.
5. Вахрушева Л. Н. Воспитание познавательных интересов у детей 5-7 лет / Л. Н. Вахрушева. – М. : ТЦ Сфера, 2012. – 128 с.

6. Влаштування і обладнання кабінетів комп'ютерної техніки в навчальних закладах та режим праці учнів на персональних комп'ютерах. ДСанПіН 5.5.6.009-98. [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу : <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=2569>.

7. Гуревич Р. С. Самостійна робота майбутніх учителів математики: використання засобів мультимедіа / Р. С. Гуревич, О. Л. Коношевський; за ред. проф. Р. С. Гуревича [Монографія]. – Вінниця : ТОВ «Планер», 2010. – 232 с.

8. Інформаційно-освітній портал у підготовці майбутніх учителів: [монографія] / Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, М.Ю. Кадемія та ін. ; за ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України Гуревича Р. С. – Вінниця : НіланЛТД, 2017. – 416 с.

9. Каракозов С. Д. Информационная культура в контексте общей теории культуры личности / С. Д. Каракозов // Педагогическая информатика, 2000. – № 2. – С. 41-55.

10. Коломієць А. М. Інформаційна культура вчителя початкових класів : монографія / Алла Миколаївна Коломієць. – Вінниця : ВДПУ, 2007. – 379 с.

11. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х томах. – Т. 1 / Я. А. Коменский. – М. : Педагогика, 1982. – 656 с.

12. Куликовская И. Э. Воспитание отношения к информации в системе дошкольного образования / И. Э. Куликовская, А. Э. Куликовский // Педагогика. – 2009. – № 9. – С. 44-51.

13. Мультимедійні технології та засоби навчання : навчальний посібник / А. М. Гуржій, Р. С. Гуревич, Л. Л. Коношевський, О. Л. Коношевський; за ред. академіка НАПН України Гуржія А. М. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. – 556 с.

14. Семенюк Э. П. Технологический этап научно-технической революции и информатика / Э. П. Семенюк // НТИ. – Сер. 1. – 1995. – № 1. – С. 1-9.

15. Стеценко І. Б. Складові інформаційної культури та інформаційної грамотності для педагогів дошкільної та початкової освіти / І. Б. Стеценко [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу : http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp5/stecenko.pdf.

16. Технологічні платформи підтримки навчально-пізнавальної діяльності учнів на основі сучасних інформаційних технологій: монографія / за ред. О. Є. Стрижака. – К. : Інформаційні системи, 2010. – 224 с.

17. Урсул А. Д. Становление информационного общества и модель опережающего образования // НТИ. – Сер.1. – 1997. – № 2. – С.1-11.

18. Шаграева О. А. Детская психология: Теоретический и практический курс: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / О. А. Шаграева. – М. : Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2001. – 368 с.

19. Швецова-Водка Г. М. Документознаводство: навч. посіб. / Г. М. Швецова-Водка. – К. : Знання, 2007. – 398 с.

20. Шрейдер Ю. А. О феномене информационного продукта / Ю. А. Шрейдер. – Научно-техническая информация. – Сер.1. – 1989. – № 11. – С. 21-24.